

Regulamin musztry harcerzy

ROZDZIAŁ I ZASADY OGÓLNE

1. Musztra - to ćwiczenia harcerskie, które uczą, jak przyjmować postawę zasadniczą i swobodną, oddawać honory, formować szyki oraz zachowywać się w szyku i poza nim.

Rozróżnia się musztrę indywidualną i zespołową.

Musztra indywidualna przygotowuje harcerza do występów oraz do działania w zespole.

Musztra zespołowa przygotowuje jednostki harcerskie do występów oraz działania w szyku.

2. Jednostki harcerskie występują i działają w odpowiednim ugrupowaniu i szyku.

Ugrupowanie w musztrze - to ustawienie harcerzy, jednostek harcerskich w szyku odpowiednim do wykonania określonych czynności, frontem w wyznaczonym kierunku, w ustalonych odstępach i odległościach

Rozróżnia się ugrupowania rozwinięte i marszowe.

Ugrupowania rozwinięte - to ustawienie jednostki harcerskiej w linii prostej, frontem w jednym kierunku, w nakazanym szyku, w odstępach określonych w regulaminie.

Jednostki harcerskie przyjmują je w czasie występów oraz uroczystości harcerskich i państwowych.

Ugrupowanie marszowe - to ustawienie jednostki harcerskiej (jednostek harcerskich) w kolumnie (kolumnach) do marszu.

W ugrupowaniu mogą być stosowane różne szyki.

3. Szyk - to określone w regulaminie ustawienie harcerzy lub jednostek harcerskich - do wspólnego wykonywania czynności - w ugrupowaniu rozwiniętym lub marszowym.

Harcerze ustawiają się w szyku zgodnie z podziałem organizacyjnym lub w sposób nakazany przez przełożonego. Niektóre szyki może już tworzyć dwóch harcerzy, np.: szereg, rząd.

Na szyk składają się następujące elementy (rys. 1) :

- *skrzydło* - prawe i lewe zakończenie szyku;
- *front* - kierunek ustawienia harcerzy;
- *odstęp* - oddalenie między harcerzami, jednostkami harcerskimi, mierzone wzdłuż frontu szyku;
- *odległość* - oddalenie między harcerzami, szeregami i jednostkami harcerskimi, mierzone w głąb szyku;
- *głębość* - odległość od czoła do ogona szyku;
- *czoło kolumny* - początek kolumny;
- *ogon kolumny* - koniec kolumny;
- *kierunkowy* - to poruszający się w nakazanym kierunku harcerz, do którego dostosowują swój ruch inni harcerze. W kolumnie dwójkowej, trójkowej, czwórkowej itd. - to harcerz na prawym skrzydle czoła kolumny (pierwszego szeregu). Podczas

oddawania honorów w marszu na komendę „Na lewo - PATRZ” kierunkowym jest harcerz lewoskrzydłowy;

- *zamykający* - harcerz lub harcerze znajdujący się w ostatnim szeregu kolumny na lewym skrzydle.

Czynności harcerzy w szyku :

- *krycie* - ustawienie się harcerzy lub jednostek harcerek w rzędzie, w linii prostej;

- *równanie* - ustawienie się harcerzy lub jednostek harcerek w szeregu, w linii prostej;

- *odstępowanie* - zwiększanie odstępów między harcerzami (jednostkami harcerek) w szyku o określoną liczbę kroków;

- *łączenie* - powrót do szyku poprzedniego (przed odstępowaniem).

4. Szereg - to szyk, w którym harcerze stoją obok siebie w odstępie równym szerokości dłoni (mierzonym na wysokość łokci), frontem w jednym kierunku, w linii prostej.

5. Dwuszereg - to szyk, w którym dwa szeregi harcerzy stoją jeden za drugim, frontem w jednym kierunku, w odległości równej półtorej długości wyciągniętej ręki z wyprostowanymi palcami (około 1,2 m). Harcerze drugiego szeregu kryją swoich poprzedników.

Dwuszereg jest pełny, jeżeli harcerza lewoskrzydłowego pierwszego szeregu kryje harcerz drugiego szeregu; niepełny - jeżeli nie kryje.

W razie potrzeby do wykonania określonych zadań można formować również inne szyki, np. trójszereg itp.

Rys.1. Elementy szyku :

a/ w ugrupowaniu rozwiniętym

b/ w ugrupowaniu marszowym

6. Kolumna - to szyk, w którym harcerze - stojąc frontem w jednym kierunku, jeden za drugim, w odległości około 1,2 m - tworzą rząd (kolumnę pojedynczą) lub dwa i więcej rzędów (kolumnę dwójkową, trójkową itp.) ustawionych w odstępach równych szerokości dłoni.

Głębokość kolumny pieszej nie może być mniejsza niż jej szerokość.

7. Linia kolumn - to szyk, w którym kolumny jednostek harcerek stoją jedna obok drugiej na tej samej wysokości, w ustalonych odstępach, czołem w jednym kierunku.

8. Rozkazy i komendy w musztrze przekazuje się ustnie lub przez środki łączności.

W marszu komendy i rozkazy przekazują wzdłuż kolumny dowódcy jednostek harcerek.

9. W szyku dowódca ugrupowania zajmuje miejsce, z którego może najdogodniej dowodzić. Dowódcy niższych szczebli znajdują się w miejscach przewidzianych dla

nich w regulaminie i mogą występować z szyku tylko na komendę lub za zezwoleniem dowódcy ugrupowania.

Dowódca podając komendę harcerzom w ugrupowaniu rozwiniętym, stoi na środku przed frontem szyku w odległości umożliwiającej obserwację skrzydeł lub większej części szyku bez konieczności odwracania głowy.

Dowódca maszerujący na czele jednostki podaje komendy bez zatrzymywania się, zwracając głowę w lewo.

W czasie marszu dowódca jednostki może wyjść z szyku, aby podać komendy i sprawdzić sposób ich wykonania.

10. Komenda - to krótki rozkaz - podany słownie lub przez środki łączności - do natychmiastowego wykonania, a gdy dotyczy grupy harcerzy lub jednostki - również jednolitego i jednoczesnego.

Komenda składa się z zapowiedzi i hasła. Jest kilka komend zawierających tylko hasło, np.: „**BACZNOŚĆ**”, „**SPOCZNIJ**”.

Zapowiedź komendy podaje się wyraźnie, głosem donośnym, przeciągając ostatnią zgłoskę.

Hasło komendy (wydrukowane w regulaminie dużymi literami) podaje się po krótkiej przerwie, głośno, wyraźnie, krótko i dobitnie. Po hasle należy wykonać komendę.

Aby zwrócić uwagę jednostek lub poszczególnych harcerzy, w zapowiedzi komendy wymienia się nazwę pododdziału lub stopień i nazwisko harcerza, np.: „**5 Poznańska Drużyna Harcerzy („Las”), w szeregu - ZBIÓRKA**”, „**Przewodnik Jarek Batmański, w prawo - ZWROT**”.

11. Wszystkie komendy podawane jednostkom (harcerzom) w miejscu poprzedza się komendą „**BACZNOŚĆ**”. Wyjątkiem są te, które składają się z samego hasła, i wezwania skierowane są do jednostek (np. „**Pierwsza drużyna**”) lub do harcerza (np. **Przewodnik Jarek Batmański**).

12. Komendy przekazywane przez środki łączności, dotyczące wszystkich jednostek, przyjmują i natychmiast podają swoim jednostkom ich przełożeni.

13. Aby przerwać niewłaściwie wykonywaną czynność, powrócić do poprzedniego położenia oraz umożliwić poprawne jej wykonanie, podaje się komendę „**WRÓĆ**”.

14. Podczas podawania komend i wydawania rozkazów poszczególnym harcerzom - do wykonania czynności musztry - wymienia się jedynie stopień i nazwisko harcerza lub jego funkcję.

ROZDZIAŁ II MUSZTRA INDYWIDUALNA

POSTAWA ZASADNICZA I SWOBODNA

15. Postawa zasadnicza (rys. 2) - to pozycja przyjmowana przez harcerzy do wykonania nakazanych czynności lub do wystąpień służbowych.

W postawie zasadniczej harcerz stoi nieruchomo. Ciężar ciała spoczywa równomiernie na obu stopach. Pięty są złączone, stopy zaś rozwarłe na szerokość środkowej części podeszwy buta. Nogi w kolanach wyprostowane, mięśnie nóg lekko naprężone. Tułów wyprostowany. Brzuch lekko wciągnięty, ramiona cofnięte do tyłu - na jednakowej wysokości i równoległe do linii frontu. Ręce opuszczone i wyprostowane w łokciach. Palce zwarte i wyprostowane; palec środkowy ułożony wzdłuż szwu spodni. Głowa podniesiona, wzrok skierowany na wprost, usta zamknięte.

Harcerz przyjmuje postawę zasadniczą na komendę „**BACZNOŚĆ**” oraz bez tej komendy w następujących przypadkach:

a/ na zapowiedź komendy nie poprzedzonej komendą „**BACZNOŚĆ**”, (jako członek jednostki harcerskiej przy wywołaniu jej np. Zastęp „Wilki „**ZBIÓRKA**”)

b/ po wykonaniu komendy „**ZBIÓRKA**” i podczas :

c/ wydawania lub przyjmowania rozkazów;

d/ składania meldunku i przedstawiania się;

e/ oddawania honorów w miejscu;

f/ podawania komend w miejscu.

Rys. 2. Harcerz w postawie zasadniczej.

Widok :

a/ z przodu;

b/ z boku;

c/ ułożenia dłoni z boku;

d/ ułożenia dłoni z przodu.

16. Postawa swobodna (rys. 4a) - to pozycja umożliwiająca harcerzowi częściowy odpoczynek podczas wykonywania regulaminowych czynności i wystąpień przede wszystkim podczas parad i uroczystości. Przyjmuje się ją na komendę „**SPOCZNIJ**” oraz samoczynnie w sytuacjach określonych w regulaminach, np. po odliczeniu.

Na komendę „**SPOCZNIJ**” harcerz energicznie wysuwa lewą nogę w lewo w skos na odległość równą połowie długości stopy.

Rys. 3. Harcerz w postawie swobodnej

a/ z wysuniętą lewą nogą;

b/ w rozkroku

Ciężar ciała spoczywa na prawej nodze. Ręce opuszczone swobodnie, palce ułożone dowolnie. Harcerz ma swobodę ruchów, lecz nie wolno mu rozmawiać w szyku. W razie potrzeby poprawia umundurowanie i oporządzenie, a także równanie i krycie. Jeżeli przez dłuższy czas pozostaje w postawie swobodnej, może zmienić

położenie nóg w ten sposób, że cofa lewą do prawej, a następnie wysuwa prawą i odwrotnie. Ponadto w wystąpieniach indywidualnych oraz w szyku harcerz może - wykonawszy komendę „**SPOCZNIJ**” w sposób wyżej opisany - przyjmować postawę swobodną w rozkroku oraz krzyżować ręce z tyłu tułowia (rys. 3b) - z założeniem, że wszyscy przyjmą taką postawę. Za zezwoleniem przełożonego może także chwilowo opuścić szyk.

ZWROTY

17. Zwroty w miejscu (rys. 4) wykonuje się na komendę: „**W lewo** (w prawo, w tył) - **ZWROT**”. Zwroty w lewo i w tył wykonuje się w stronę lewej ręki, na obcasie buta lewej nogi i czubku prawego buta, energicznie dostawiając najkrótszą drogą nogę pozostawioną w tyle. Zwrot w prawo - odwrotnie. W czasie zwrotu górna część ciała pozostaje jak w postawie zasadniczej; nóg w kolanach nie zgina się.

Rys. 4. Układ stóp w czasie wykonywania zwrotów
a/ w prawo;
b/ w tył

MARSZ, BIEG I ZATRZYMYWANIE

18. Marsz rozpoczyna się z postawy zasadniczej lewą nogą. Wykonuje się go krokiem defiladowym lub zwykłym, natomiast marsz w miejscu - tylko krokiem zwykłym. Marsz poprzedza komenda np. „**Ćwik Adam Kowalski, kierunek na wprost** (w lewo, w prawo, w tył na lewo, w tył na prawo, w lewo w skos, w prawo w skos) - **MARSZ**” lub „**Ćwik Adam Kowalski, za mną - MARSZ**”.

Po każdej komendzie pierwsze trzy kroki wykonuje się krokiem defiladowym na wprost (z wyjątkiem marszu w miejscu).

19. Krok defiladowy (rys. 5) stosuje się :

- a/ rozpoczynając marsz (pierwsze trzy kroki);
- b/ w marszu po komendzie „**BACZNOŚĆ**”;
- c/ w marszu po zapowiedzi komendy dotyczącej zatrzymania się;
- d/ w czasie występowania z (wstępowania do) szyku.

Rys. 5. Harcerz podczas marszu krokiem defiladowym

Harcerz, rozpoczynając marsz krokiem defiladowym, podnosi stopę na wysokość około 10 cm i stawia ją sprężysto z lekkim przybiciem. Tułów ma wyprostowany, pierś podaną do przodu, wzrok skierowany na wprost.

Ruchy rąk wykonuje na przemian w następujący sposób : robiąc wymach ręką do przodu, zgina ją w łokciu i płynnie przenosi tak, aby mały palec dłoni znalazł się na wysokości górnej krawędzi sprzączki pasa. Dłoń ułożona skośnie, palce złączone i wyprostowane, a krawędź kciuka skierowana w stronę tułowia - w odległości około 5 cm od piersi. Rękę przenosi do tyłu (nie skręcając dłoni) najkrótszą drogą, do oporu w stawie łokciowym i barkowym. Długość kroku - 60-80 cm . Tempo marszu 112-116 kroków na minutę.

20. Krok zwykły obowiązuje na terenie obozu, miast, osiedli itp. oraz podczas śpiewu w marszu. Harcerze występujący indywidualnie, stosują go również podczas oddawania honorów w marszu, a także w czasie podchodzenia do (odchodzenia od) przełożonego.

Z kroku defiladowego do zwykłego przechodzi się na komendę „**SPOCZNIJ**”. Harcerz stawia jeszcze jeden krok defiladowy i rozpoczyna marsz krokiem zwykłym. Zmienia krok na zwykły również bez komendy, po pierwszych trzech krokach rozpoczynających marsz. Komendy podaje się na lewą lub prawą nogę.

21. Marsz w miejscu wykonuje się na komendę „**W miejscu - MARSZ**”; zarówno rozpoczynając marsz w miejscu jak i podaną do przejścia z ruchu do marszu w miejscu. W pierwszym przypadku harcerz rozpoczyna marsz w miejscu lewą nogą. W drugim przypadku komendy podaje się na dowolną nogę. Następny krok harcerz wykonuje jeszcze w ruchu, po czym maszeruje w miejscu.

Aby harcerz maszerujący w miejscu ruszył naprzód, podaje się komendę „**Na wprost - MARSZ**” na lewą nogę.

Harcerz wykonuje jeszcze jeden krok w miejscu, następnie rozpoczyna marsz na wprost.

22. Bieg z miejsca i z marszu wykonuje się na komendę : „**Biegiem - MARSZ**”. Na zapowiedź komendy harcerz ugina ręce w łokciach, a na hasło rozpoczyna bieg lewą nogą, pochylając tułów lekko do przodu i poruszając rękami w takt biegu.

Na hasło komendy „**Zwykły - KROK**”, podane na dowolną nogę, harcerz zwalnia bieg stawiając w tym tempie jeszcze trzy kroki i rozpoczyna marsz nakazanym krokiem.

23. Zatrzymanie następuje na komendę, np. „**Ćwik Adam Kowalski - STÓJ**”. Po zapowiedzi harcerz zaczyna maszerować krokiem defiladowym, a po hasle daje jeszcze jeden krok, przystawiając energicznie - do drugiej nogi - nogę, na którą padło hasło, po czym przyjmuje postawę zasadniczą. Aby zatrzymać biegnącego harcerza, podaje się komendę „**Zwykły - KROK**”, a następnie komendę, np.: „**Ćwik Adam Kowalski - STÓJ**”.

24. Kierunek marszu zmienia się na komendę „**Kierunek - W LEWO (W PRAWO, W TYŁ NA PRAWO, W TYŁ NA LEWO, W LEWO W SKOS, W PRAWO W SKOS)**” lub według wskazanego przedmiotu terenowego. Na hasło komendy harcerz robi trzy kroki na wprost, a następnie zmienia kierunek marszu na nakazany i maszeruje dalej.

ZACHOWANIE SIĘ HARCERZY W SZYKU

25. Harcerz, przed którym przechodzi przełożony, oraz jego sąsiedzi (jeden z prawej i jeden z lewej strony) przyjmują postawę zasadniczą. Powracają do postawy swobodnej, gdy przełożony minie prawego (lewego) sąsiada.

26. 1/ Harcerz wywołany z pierwszego szeregu, np. „**Ćwik Adam Kowalski**”, przyjmuje postawę zasadniczą i odpowiada głośno „**Jestem**”. Na komendę „**WYSTĄP**” występuje trzy kroki na wprost i staje w postawie zasadniczej.

Na jego miejsce wstępuje natychmiast stojący za nim harcerz z drugiego szeregu (stawiając dwa kroki).

Harcerz wskazany bez podania nazwiska wymienia swój stopień i nazwisko.

2/ Harcerz wywołany z drugiego szeregu (również skrzydłowy) występuje 5 kroków; dwa kroki -krokiem zwykłym, trzy następne zaś krokiem defiladowym w następujący sposób: robi wykrok lewą nogą, lewą ręką dotyka lewego ramienia swojego poprzednika, po czym cofa lewą nogę do prawej. Na ten znak harcerz z pierwszego szeregu robi prawą nogą krok w prawo w skos do przodu. Po przejściu wywołanego wraca na swoje miejsce, dając lewą nogą krok w lewo w skos do tyłu. Postępuje podobnie, gdy wywołany wraca na swoje miejsce. Uważa przy tym, aby krok w prawo w skos zrobić równocześnie z wykonaniem zwrotu w tył przez powracającego harcerza.

3/ Na komendę „**WSTĄP**” wywołany robi w tył zwrot, wraca na swoje miejsce w taki sam sposób, jak podczas występowania i przyjmuje taką postawę, jak jednostka. Natomiast harcerz, który zajmował jego miejsce, wraca do drugiego szeregu, robiąc dwa kroki do tyłu (bez zwrotu i wymachu rąk).

4/ Komendy „**WYSTĄP**” i „**WSTĄP**” podaje się również grupie harcerzy.

Jeżeli komenda „**WYSTĄP**” dotyczy kilku harcerzy stojących w pierwszym szeregu, występują oni jednocześnie. Stojący obok siebie w drugim szeregu występują kolejno, zaczynając od prawego; natomiast harcerze, którzy nie stoją w tym szeregu obok siebie - jednocześnie.

Na komendę „**WSTĄP**” wywołani harcerze robią w tył zwrot i wracają na swoje miejsce jednocześnie lub w kolejności występowania z szyku.

5/ W wypadku ustawienia jednostki w wąskim miejscu (korytarzu itp.) wywołany harcerz (grupa) występuje krok przed szyk.

27. 1/ Harcerz wywołany z trzeciego szeregu lub z kolumny w miejscu, na komendę „**WYSTĄP**” przechodzi za plecami harcerzy swojego szeregu na prawą stronę kolumny lub na stronę wskazaną przez przełożonego. Następnie - maszerując wzdłuż skrzydła trójszeregu lub wzdłuż kolumny - występuje trzy kroki przed front szyku. Harcerz wywołany z czoła kolumny również występuje trzy kroki przed front szyku, a na jego miejsce wstępuje harcerz kryjący go. Natomiast harcerz wywołany z drugiego szeregu kolumny występuje w sposób podany dla dwuszeregu.

Na komendę „**WSTĄP**” harcerz postępuje w sposób wskazany w pkt. 26 ust.3.

2/ Harcerz wywołany z kolumny w marszu przechodzi za plecami harcerzy swojego szeregu na prawą stronę kolumny i maszeruje na wysokości swojego szeregu w odstępnie jednego kroku od prawoskrzydłowego.

Wywołany w marszu do przełożonego podchodzi do niego z lewej strony. Jeżeli przełożony nie zatrzyma się, maszeruje obok niego (na tej samej wysokości) i po oddaniu honorów melduje się w marszu.

Na komendę „**WSTĄP**” oddaje honory, zatrzymuje się i po zwrocie w miejscu w odpowiednim kierunku wraca na swoje miejsce w szyku.

28. Na komendę „**DO MNIE**” lub np.: „**Do druha Jabłonowskiego**” harcerz nie znajdujący się w szyku idzie krokiem zwykłym najkrótszą drogą do wzywającego, zatrzymuje się trzy kroki przed nim w postawie zasadniczej, oddaje honory i melduje się, np.: „**Druhu komendancie, melduję się na rozkaz**”.

Harcerz wywołany z szyku w miejscu opuszcza go jak przy występowaniu. Dalsze czynności wykonuje jak harcerz wywołany spoza szyku.

Na komendę „**WSTĄP**” oddaje honory, robi zwrot w miejscu we właściwym kierunku i krokiem zwykłym wraca najkrótszą drogą na swoje miejsce.

29. Na komendę „**Czapkę** (odnosi się zarówno do : rogatywki, kapelusza, beretu) - **ZDEJMIJ**” harcerz zdejmuje nakrycie głowy prawą ręką i kładzie na zgiętym przedramieniu lewej ręki (90 stopni), trzymając palcami za daszek u dołu lilijką do przodu (rys. 6).

Rys. 6 Sposób trzymania zdjętego nakrycia głowy :

- a/ rogatywki;
- b/ kapelusza;
- c/ beretu

Na komendę „**Czapkę - WŁÓŻ**” harcerz chwyta prawą ręką za daszek czapki (obrzeże kapelusza, beretu) i dwiema rękami nakłada ją na głowę.

Komend tych nie podaje się, gdy harcerz ma zajętą rękę (lub obie ręce).

ODDAWANIE HONORÓW

30. Harcerze oddają sobie honory w różnych sytuacjach : w nakryciu i bez nakrycia głowy - zarówno w miejscu, jak i w marszu (rys. 7)

Rys. 7. Harcerz salutujący w miejscu

- a/ w rogatywce;
- b/ w kapeluszu;
- c/ w berecie

31. 1/ W miejscu, w nakryciu głowy harcerz salutuje w postawie zasadniczej. Z chwilą zbliżenia się przełożonego na trzy kroki zwraca głowę w jego stronę

(„frontuje” oraz wykonuje zwrot głowy) i podnosi szybkim ruchem do daszka czapki (obrzeża beretu, kapelusza) prawą rękę tak ułożoną, aby przedramię i dłoń oraz złożone palce - wskazujący i środkowy - tworzyły linię prostą; pozostałe palce dłoni są złożone i przyciśnięte kciukiem.

Wystającą część palca środkowego przykładą - od strony palca wskazującego - do brzegu daszka czapki (do obrzeża beretu, kapelusza) nad kątem prawego oka; dłoń jest zwrócona ku przodowi, łokieć zaś skierowany w dół i na prawo w skos.

Gdy przełożony minie harcerza, kończy on salutowanie, opuszczając szybkim ruchem rękę do położenia w postawie zasadniczej, z jednoczesnym zwrotem głowy na wprost, po czym przyjmuje postawę swobodną.

Salutując w miejscu (np. podczas meldowania się), przytrzymuje rękę przy nakryciu głowy przez sekundę.

2/ W miejscu, bez nakrycia głowy harcerz przyjmuje postawę zasadniczą, „frontuje” i wykonuje energiczny, skłon głowy.

Po podejściu do przełożonego oraz przed odejściem od niego oddaje honory przez przyjęcie postawy zasadniczej i skłon głowy.

Dopuszcza się też oddawanie honorów poprzez :

- salutowanie do krzyża prawą ręką tak złożoną, aby przedramię, dłoń i palce tworzyły linię prostą dotykając krzyża,
- uniesienie przedramienia prawej ręki pionowo do góry zwracając dłoń do przodu, wyprostowane palce : wskazujący, środkowy i serdeczny złożone razem, wzniesione na wysokość oczu.

Rys. 8. Harcerze salutujący w miejscu bez nakrycia głowy

32. 1/ W marszu, w nakryciu głowy harcerz salutuje z jednoczesnym zwróceniem głowy w stronę przełożonego, przy czym lewa ręka przyłożona lekko dłonią do uda pozostaje nieruchoma. Palce ręki są złożone i wyprostowane. Salutowanie rozpoczyna trzy kroki przed przełożonym, a kończy po minięciu go. Podczas wyprzedzania rozpoczyna salutowanie w momencie zrównania się z przełożonym, a kończy po przejściu trzech kroków.

Jeżeli przełożony wyprzedza harcerza, ten zaczyna salutować w chwili zrównania się z nim, a kończy po przejściu trzech kroków.

2/ W marszu, bez nakrycia głowy harcerz wykonuje skłon głowy w kierunku przełożonego w odległości trzech kroków.

Lewą rękę (lub obie ręce) ma opuszczoną (opuszczone) - jak w postawie zasadniczej.

33. Jeżeli harcerz jest w nakryciu głowy, a ma niesprawną prawą rękę lub zajęte obie ręce, to w celu oddania honorów w miejscu przyjmuje postawę zasadniczą, „frontuje” i wykonuje skłon głowy.

W marszu wykonuje skłon głowy w stronę przełożonego w odległości trzech kroków.

Harcerz podtrzymujący lewą ręką inną osobę nie uwalnia tej ręki w czasie oddawania honorów.

Jeżeli harcerz biegnie, to przy oddawaniu honorów przechodzi do kroku zwykłego.

33. Harcerz przyjmujący honory ma obowiązek odpowiedzieć na nie w sposób podany w regulaminie.

ROZDZIAŁ III MUSZTRA ZESPOŁOWA

ZASTĘP

34. W ugrupowaniu rozwiniętym zastęp występuje w następujących szykach :

a/ w szeregu (rys. 9a);

b/ w dwuszeregu (rys. 9b)

Rys. 9. Ustawienie zastępu :

a/ w szeregu;

b/ w dwuszeregu

35. W ugrupowaniu marszowym zastęp występuje w następujących szykach :

a/ w rzędzie (rys. 10a);

b/ w kolumnie dwójkowej (rys. 10b)

Rys. 10. Ustawienie zastępu :

a/ w rzędzie;

b/ w kolumnie dwójkowej

36. Aby ustawić harcerzy w szyku przełożony zarządza **zbiórkę**.

Na zapowiedź komendy, np.: „**Zastęp Dęby**”, lub na komendę „**BACZNOŚĆ**” harcerze zwracają się frontem do przełożonego i przyjmują postawę zasadniczą. Następnie przełożony podaje zapowiedź, np. „**W dwuszeregu**”, i staje w postawie zasadniczej w miejscu, w którym chce ustawić jednostkę. Na hasło „**ZBIÓRKA**” harcerze biegną do przełożonego i stają w nakazanym szyku, w postawie zasadniczej i w tym samym co on kierunku (jeżeli nie nakazał inaczej). Harcerz

prawoskrzydłowy staje z prawej strony przełożonego, a na zbiórce w kolumnie (rzędzie) - za nim. Rozpoczynając formowanie szyku, przełożony wychodzi przed front jednostki na taką odległość, aby mógł objąć go wzrokiem lub wykonuje wykrok prawą nogą z jednoczesnym zwrotem w lewo.

Aby wyrównać i pokryć w szyku, przełożony podaje komendę **„SPOCZNIJ”**.

Przełożony może również nakazać zbiórkę w innym miejscu lub kierunku. Określa to w komendzie, np.: **„Zastęp „Dęby”, w dwuszeregu (w kolumnie dwójkowej), na drodze, prawe skrzydło (czoło) na wysokości bramy, frontem do namiotu - ZBIÓRKA”** lub **„Zastęp „Dęby”, w dwuszeregu frontem do mnie - ZBIÓRKA”**. Jeżeli zbiórkę nakazuje się ponownie, można podać komendę **„Zastęp „Dęby”, w dwuszeregu, na poprzednim miejscu - ZBIÓRKA”**.

Aby sformować kolumnę w marszu - na komendę np. **„Zastęp „Dęby”, w kolumnie dwójkowej, za mną w marszu - ZBIÓRKA”** - dwójka czołowa maszeruje za przełożonym w odległości trzech kroków, reszta harcerzy dołącza do niej.

Przełożony może również nakazać zbiórkę w wyznaczonym miejscu i kierunku marszu, podając komendę np.: **„Zastęp „Buki”, w kolumnie dwójkowej, na drodze w kierunku wsi, w marszu - ZBIÓRKA”**.

37. Na komendę **„ROZEJŚĆ SIĘ”** harcerze natychmiast rozchodzą się w dowolnych kierunkach. Przełożony może w komendzie określić miejsce, w którym mają przebywać, np.: **„Na łąkę - ROZEJŚĆ SIĘ”**, **„Do namiotów (biegiem) - ROZEJŚĆ SIĘ**, lub kierunek rozejścia się, np.: **„Od czoła, w prawo - ROZEJŚĆ SIĘ”**, **„W tył - ROZEJŚĆ SIĘ”**.

Komendę **„ROZEJŚĆ SIĘ”** można podać w każdym szyku w miejscu lub w marszu.

38. Równanie i krycie w szyku harcerze wykonują samoczynnie po komendzie **„SPOCZNIJ”** albo na komendę **„Równaj - W PRAWO (W LEWO)”**.

Na komendę **„Równaj - W PRAWO (W LEWO)”** wszyscy harcerze jednocześnie i energicznie zwracają głowy w prawo (w lewo), z wyjątkiem prawoskrzydłowego (lewoskrzydłowego, i stają tak, aby prawym (lewym) okiem widzieć tylko swego sąsiada, a lewym (prawym) pierś czwartego od siebie. Po wyrównaniu, na komendę **„BACZNOŚĆ”** jednocześnie zwracają głowy na wprost.

39. Odliczanie stosuje się w celu ustalenia stanu liczbowego harcerzy lub sformowania nowego szyku. Wykonuje się je na komendę np.: **„Kolejno - ODLICZ”**, **„Do dwóch - ODLICZ”**. Można także nakazać odliczanie do jakiegokolwiek liczby, np.: **„Do trzech (pięciu, dziesięciu) - ODLICZ”**.

Na hasło **„ODLICZ”** harcerze pierwszego szeregu zwracają jednocześnie głowy w prawo z wyjątkiem prawoskrzydłowego. Harcerz prawoskrzydłowy pierwszego szeregu zwraca głowę w lewo i zaczyna odliczanie. Pozostali harcerze pierwszego szeregu, odwracając energicznie głowy z prawej na lewą stronę, podają kolejno liczby, po czym zwracają głowy na wprost i przyjmują postawę swobodną. Natomiast harcerze drugiego szeregu zwracają uwagę na podaną przez ich poprzedników liczbę, która także ich dotyczy, i wraz z nimi przyjmują postawę swobodną.

Jeżeli dwuszereg jest niepełny, to lewoskrzydłowy drugiego szeregu - po odliczeniu - zwraca głowę w kierunku przełożonego i melduje głośno: **„Niepełny”**.

Aby sformować kolumnę dwójkową z harcerzy maszerujących w rzędzie, stosuje się odliczanie w marszu na komendę **„Do dwóch - ODLICZ”**. Harcerze

odliczają wówczas, nie zmieniając tempa marszu, i kolejno zwracają głowy w lewo. W podobny sposób wykonuje się w marszu komendę „**Kolejno - ODLICZ**”.

40. Odstępowanie nakazuje się, aby ułatwić przegląd harcerzy lub zapewnić im większą swobodę ruchów podczas ćwiczeń. Polega ono na zwiększeniu odstępów między harcerzami o liczbę kroków podaną w komendzie, np.: „**Od prawoskrzydłowego (lewoskrzydłowego) pięć (dziesięć) kroków - Odstap** (biegiem - Odstap)”.

Na hasło komendy harcerze - z wyjątkiem skrzydłowego, od którego zaczyna się odstępowanie - robią w lewo (pravo) zwrot i maszerują (biegną) w nakazanym kierunku, oglądając się przez lewe ramię - każdy na bezpośrednio za nim maszerującego (biegnącego) harcerza. Po jego zatrzymaniu się następny harcerz robi tyle kroków, ile podano w komendzie. Następnie zatrzymuje się, robi w lewo (pravo) zwrot, wyrównuje i samorzutnie przyjmuje postawę swobodną.

Podczas odstępowania od środka wskazuje się harcerza, od którego należy rozpocząć wykonywanie tej czynności. Na komendę, np.: „**Od druha Jacka Tarkowskiego , krok - Odstap**”, lub „**Od druha Jacka Tarkowskiego w prawo (w lewo), krok - Odstap**” wyznaczony harcerz mówi „**Jestem**” i na sekundę podnosi lewą rękę do poziomu z dłonią ułożoną w płaszczyźnie pionowej.

Jeżeli jednostka jest ustawiona w dwuszeregu, lewą rękę podnosi do poziomu również harcerz kryjący wskazanego z pierwszego szeregu.

Łączenie odbywa się w odwrotnym kierunku niż odstępowanie na komendę, np.: „**Do prawoskrzydłowego (lewoskrzydłowego) - Łącz** (biegiem - Łącz)” lub „**Do druha Jacka Tarkowskiego - Łącz** (biegiem - Łącz) albo „**Do druha Jacka Tarkowskiego w lewo (w prawo) - Łącz** (biegiem - Łącz)”.

41. Przesunięcie szyku o krok w przód lub w tył odbywa się na komendę, np.: „**Zastęp Buki**”, **krok na wprost (w tył) - MARSZ**”. Harcerze robią krok w nakazanym kierunku, nie zmieniając frontu.

Aby przesunąć szyk do przodu na odległość większą niż krok, podaje się komendę, np.: „**Zastęp, sześć kroków na wprost - MARSZ**” lub - jeżeli nie podaje się liczby kroków - „**Zastęp, na wprost - MARSZ**”.

Aby przesunąć szyk w tył na odległość większą niż krok, najpierw należy podać komendę do wykonania zwrotu w tył, a następnie - dotyczącą przesunięcia. Przesunięcie szyku w prawo (lewo) wykonuje się po zmianie frontu szyku.

42. Zmiany frontu ugrupowania rozwiniętego dokonuje się na komendę, np.: „**Zastęp, w prawo (w lewo) zachodź - MARSZ**”. Harcerz skrzydłowy nieruchomego skrzydła zachodzi w miejscu w prawo (w lewo) w takim tempie, aby maszerujący po okręgu mogli zachować równanie. Po dojściu zastępu do odpowiedniego miejsca przełożony podaje komendę „**Zastęp - STÓJ**”. Zachodzenie odbywa się krokiem zwykłym

43. Zmianę ugrupowania w miejscu nakazuje się, gdy harcerze stoją w postawie zasadniczej.

Z szeregu w rząd przechodzi się na komendę „**W prawo - ZWROT**”, natomiast **z rzędu do szeregu** „**W lewo - ZWROT**”.

Z szeregu w kolumnę dwójkową przechodzi się na komendę „**W dwójki, w prawo - ZWROT**”. Harcerze, na których podczas odliczania wypadła liczba jeden, robią w prawo zwrot w miejscu, a oznaczeni liczbą dwa wykonują na obcasie buta

prawej nogi i czubku lewego buta część zwrotu w prawo, po czym lewą nogą robią energiczny wykrok w lewo w skos - i dostawiając prawą nogę do lewej - stają na lewo od swych sąsiadów.

Z kolumny dwójkowej do szeregu powraca się na komendę „**W szereg, w lewo - FRONT**”.

Harcerze, którzy podczas formowania dwójek robili zwrot w miejscu (oznaczeni liczbą jeden), wykonują na obcasie buta lewej nogi i czubku prawego buta część zwrotu w lewo, po czym prawą nogą robią energiczny wykrok w lewo w skos i - dostawiając lewą nogę do prawej - stają na prawo od swych sąsiadów. Harcerze oznaczeni liczbą dwa robią zwrot w lewo w miejscu.

Z **dwuszeregu w kolumnę dwójkową** przechodzi się na komendę „**W prawo - ZWROT**”, natomiast z kolumny dwójkowej do dwuszeregu na komendę „**W lewo - ZWROT**”.

Kolumnę dwójkową (rząd) z dwuszeregu (szeregu) formuje się zawsze w prawo; dwuszereg i szereg z kolumny dwójkowej (rzędu) - w lewo.

44. W marszu z kolumny dwójkowej w rząd przechodzi się na komendę „**W rząd - W TYŁ**”. Harcerze z lewego rzędu przesuwają się w takt marszu za swych prawych sąsiadów, zachowując regulaminowe odległości.

Z **rzędu w kolumnę dwójkową** przechodzi się na komendę „**W dwójki - W PRZÓD**”. Harcerze, na których podczas odliczania wypadła liczba dwa, przesuwają się w przód na lewo od swych poprzedników. Ustawione w ten sposób dwójki dołączają i kryją dwójkę czołową, która skraca krok bez komendy. Po przyjęciu regulaminowych odstępów i odległości podaje się komendę „**Zwykły - KROK**”.

DRUŻYNA

45. W ugrupowaniu rozwiniętym drużyna występuje w następujących szykach :

- a/ w szeregu (rys. 11a);
- b/ w dwuszeregu (rys. 11b);
- c/ w trójszeregu (rys. 11c).

Rys. 11. Drużyna w ugrupowaniu

rozwiniętym :

- a/ w szeregu (rys. 11a);
- b/ w dwuszeregu (rys. 11b);
- c/ w trójszeregu (rys. 11c).

46. W ugrupowaniu marszowym drużyna występuje w następujących szykach :

- a/ w rzędzie (rys. 12a);
- b/ w kolumnie dwójkowej (rys. 12b);
- c/ w kolumnie trójkowej (rys. 12c);
- d/ w kolumnie czwórkowej (rys. 12d).

Rys. 12. Drużyna w ugrupowaniu

marszowym :

- a/ w rzędzie (rys. 12a);
- b/ w kolumnie dwójkowej (rys. 12b);
- c/ w kolumnie trójkowej (rys. 12c);
- d/ w kolumnie czwórkowej (rys. 12d);

47. Skrzydła ugrupowania rozwiniętego zagina się na komendę, np.: „**Zastęp „Dęby” zagiąć skrzydło - MARSZ**” lub „**Od druha Tarkowskiego zagiąć lewe (prawe) skrzydło - MARSZ**” lub „**Od druha Stańczaka i druha Wińskiego zagiąć skrzydła - MARSZ**”.

Jeśli zaginanie następuje od wyznaczonego harcerza, mówi on wówczas „**Jestem**” i podnosi na sekundę lewą rękę do poziomu. Stojący za nim w następnych szeregach również podnoszą lewe ręce do poziomu.

Na komendę dotyczącą zagięcia skrzydeł zastęp lub harcerze skrzydłowi, wraz z wymienionymi w zapowiedzi, zaginają skrzydło (skrzydła), przesuając się do przodu krokiem zwykłym.

Wymieniony harcerz zachodzi w miejscu w prawo (w lewo) w takim tempie, aby maszerujący po okręgu mogli zachować równanie. Harcerze ci zatrzymują się po dojściu do miejsca, w którym są ustawieni pod kątem 90 stopni w stosunku do frontu uformowanej jednostki.

Po zagięciu skrzydeł podaje się komendę „**SPOCZNIJ**”.

Skrzydła odgina się na komendy, np.: „**Zastęp „Świerki” i „Dęby” (od druha Stańczaka i druha Wińskiego) w tył - ZWROT**”; „**Odgiąć skrzydła - MARSZ**”. Harcerze zaginający poprzednio skrzydła robią w tył zwrot, wracają na poprzednie miejsce w taki sam sposób, jak podczas zaginania skrzydeł i zatrzymują się na linii jednostki. Na komendę „**W tył - ZWROT**” robią w tył zwrot, po czym na komendę „**SPOCZNIJ**” przyjmują postawę swobodną.

48. Z dwuszeregu w kolumnę czwórkową przechodzi się z postawy zasadniczej na komendę „**W czwórki, w prawo - ZWROT**”. Harcerze, na których podczas odliczania wypadła liczba **jeden**, robią w prawo, oznaczeni zaś liczbą **dwa** wykonują na obcasie buta prawej nogi i czubku lewego buta część zwrotu w prawo. Po czym lewą nogą robią energiczny wykrok w lewo w skos i - dostawiając prawą nogę do lewej - stają na lewo od swych sąsiadów.

Z kolumny czwórkowej do dwuszeregu powraca się z postawy zasadniczej na komendę „**W dwuszereg w lewo - FRONT**”. Harcerze, którzy podczas formowania kolumny czwórkowej robili zwrot w miejscu (oznaczeni liczbą jeden), wykonują na obcasie buta lewej nogi i czubku prawego buta część zwrotu w lewo. Po czym prawą nogą robią energiczny wykrok w prawo w skos i - dostawiając lewą nogę do prawej - stają na prawo od swych sąsiadów. Pozostali robią w lewo zwrot.

49. W marszu z kolumny czwórkowej w kolumnę dwójkową przechodzi się na komendę „**W dwójki - W TYŁ**”.

Harcerze oznaczeni podczas odliczania liczbą dwa przechodzą w takt marszu za swych sąsiadów z prawej strony i kryją ich, zachowując przepisową odległość.

Lewy rząd w tym czasie dołącza do prawego. Harcerze idący w pierwszej dwójce nie zmieniają długości kroku.

Z kolumny dwójkowej w czwórkową przechodzi się na komendę „**W czwórki - W PRZÓD**”. Harcerze lewego rzędu oznaczeni podczas odliczania liczbą **jeden** (jedynek) odstepują w lewo. Ci natomiast, którzy poprzednio przeszli w tył (oznaczeni liczbą dwa - dwójki), wstępują na dawne swoje miejsce (na wysokość jedynek). Czoło skraca krok bez komendy. Harcerze maszerują dalej krokiem zwykłym na komendę „**Zwykły - KROK**”.

50. Przejście z trójszeregu w kolumnę trójkową wykonuje się na komendę „**W prawo - ZWROT**”. Natomiast powrót **z kolumny trójkowej do trójszeregu** - na komendę „**W lewo - ZWROT**”.

51. Aby ustawić drużynę do prowadzenia musztry zastępami i do innych wystąpień podaje się komendę, np.: „**Drużyna „Las”, w szeregu** (dwuszeregu), **na placu, zastęp „Dęby” na wysokości masztu** (na poprzednim miejscu), **pozostałe zastępy w odstępach** (odległości) **piętnastu kroków, frontem do bramy - ZBIÓRKA**”.

52. W przypadku hufca, chorągwi zmiany szyków, zbiórki, rozejścia się, równanie i krycie, odliczanie, odstepowanie, przesuwanie oraz zmianę frontu ugrupowania rozwiniętego i przejścia z szyku rozwiniętego w marszowy i odwrotnie wykonuje się według zasad podanych dla zastępu.

MARSZ I ZATRZYMYWANIE

53. Marsz rozpoczyna się na komendę, np.: „**Drużyna „Las”, kierunek na wprost** (w prawo, w lewo, w tył na prawo, w tył na lewo) - **MARSZ**” lub „**Drużyna „Las”, za mną - MARSZ**”. Zatrzymanie następuje na komendę , np.: „**Drużyna** (zastęp) - **STÓJ**”. Czynności te wykonuje się według zasad podanych w części dotyczącej musztry indywidualnej.

Aby niejednocześnie zatrzymać maszerującą kolumnę podaje się komendę „**Czoło - STÓJ**” albo „**Stawaj - W LEWO (W PRAWO)**”.

Na komendę „**Czoło - STÓJ**” maszerujący na czele harcerz (dwójka, czwórka) zatrzymuje się, następnii zaś harcerze - dochodząc do poprzedników - zatrzymują się z zachowaniem przepisowej odległości i przyjmują postawę swobodną.

Na komendę „**Stawaj - W LEWO (W PRAWO)**” czołowy harcerz (dwójka, czwórka) zatrzymuje się, robi zwrot w lewo (prawo) i przyjmuje postawę swobodną. Następnii harcerze - podchodząc do poprzedników - wykonują te same czynności z zachowaniem przepisowej odległości, odstępów, równania i krycia.

Aby wyrównać tempo marszu podczas chwilowego zatrzymania kolumny można stosować marsz w miejscu według zasad podanych w musztrze indywidualnej.

54. Kolumna maszeruje za przełożonym w odległości ustalonej w regulaminie. Jeżeli przełożony nie idzie na czele, w celu zmiany kierunku podaje on wówczas komendę „**Kierunek - W LEWO (W PRAWO, W TYŁ NA LEWO, W TYŁ NA PRAWO, W LEWO W SKOS, W PRAWO W SKOS)**”. Na każdą z tych komend czołowy żołnierz (dwójka,

czwórka) robi trzy kroki na wprost, następnie zmienia kierunek w nakazaną stronę i maszeruje dalej; cała kolumna dostosowuje się do czoła.

55. Na wąskich drogach - jeżeli po lewej stronie jest potrzebny szerszy przejazd niż pozostawia maszerująca kolumna - przełożony lub harcerz zamykający podaje komendę „**Lewa - WOLNA**”. Na tę komendę kolumna schodzi jednocześnie w prawo w skos na prawy skraj drogi (jezdni) i maszeruje dalej.

56. Przełożony zarządza śpiew, podając komendę „**ŚPIEW**” lub „(tytuł piosenki) - **ŚPIEW**”.

Drużyna (zastęp, itp.) rozpoczyna śpiew na lewą nogę. Piosenkę śpiewa się bez przerwy; przerwy - na czas przejścia dwóch kroków - robi się tylko między zwrotkami. Śpiew przerywa się po zakończeniu piosenki lub na komendę „**DOŚĆ**”. Drużyna (zastęp, itp.) śpiewa maszerując krokiem zwykłym.

ODDAWANIE HONORÓW

57. W ugrupowaniu rozwiniętym oraz marszowym jednostka oddaje honory na komendy „**BACZNOŚĆ** - „na prawo (lewo) - **PATRZ**”. Harcerze zwracają energicznie głowy w nakazanym kierunku, patrzą na przełożonego i prowadzą go wzrokiem.

Gdy ogon kolumny minie przełożonego prowadzący kolumnę podaje komendę „**BACZNOŚĆ**”, na którą harcerze zwracają głowy na wprost, a następnie komendę „**SPOCZNIJ**”.

ROZDZIAŁ IV POCZET SZTANDAROWY

CHWYTY SZTANDAREM

58. W **postawie zasadniczej** ze sztandarem u nogi (rys. 13) chorąży trzyma sztandar postawiony na trzewiku drzewca przy prawej nodze na linii czubka buta. Drzewce przytrzymuje prawą ręką powyżej pasa, łokieć prawej ręki lekko przyciska do ciała.

W postawie swobodnej chorąży również trzyma sztandar przy prawej nodze.

Rys. 13. Chorąży w postawie zasadniczej ze sztandarem

59. Sztandarem wykonuje się następujące chwyt : „na ramię”, „prezentuj” i „do nogi”.

Wykonując chwyt „**na ramię**” (rys. 14) chorąży kładzie drzewce prawą ręką (pomagając sobie lewą) na prawe ramię i trzyma je pod kątem 45 stopni. Płat sztandaru musi być oddalony od barku na około 30cm.

Rys. 14. Chorąży po wykonaniu chwytu „Na ramię”

Wykonując chwyt „**prezentuj**” (rys. 15) z położenia „do nogi” podnosi sztandar prawą ręką i ustawia w położeniu pionowym przy prawym ramieniu (dłoń prawej ręki znajduje się na wysokości barku), następnie lewą ręką chwytła drzewce sztandaru tuż pod prawą, po czym opuszcza prawą rękę na całą długość obejmując nią dolną część drzewca.

Rys. 15. Chorąży po wykonaniu chwytu „prezentuj”.

Wykonując chwyt „**do nogi**” z położenia „prezentuj” lub z położenia „na ramię”, przenosi sztandar prawą ręką (pomagając sobie lewą) do nogi.

60. Na podaną komendę „**Na prawo** (lewo) - **PATRZ**” chorąży wykonuje sztandarem chwyt „**prezentuj**”. Przeniesienie sztandaru do nogi następuje na komendę „**BACZNOŚĆ**”.

61. Salutowanie sztandarem w miejscu (rys. 16.) wykonuje się z postawy „prezentuj”. Gdy odbierający honory zbliży się na pięć kroków, chorąży robi zwrot, w prawo w skos, z jednoczesnym wysunięciem lewej nogi w przód na odległość jednej stopy i pochyla sztandar w przód pod kątem do 45 stopni. W tej postawie pozostaje dopóty, dopóki odbierający honory nie znajdzie się w odległości kroku za sztandarem. Wówczas przenosi sztandar do postawy „prezentuj”.

Rys.16. Chorąży salutujący sztandarem w miejscu przez pochylenie

W marszu saltuje się, opuszczając sztandar z położenia „na ramię” w taki sam sposób jak w miejscu. Chorąży pochyla sztandar na komendę „**Na prawo - PATRZ**”, natomiast bierze na ramię na komendę „**BACZNOŚĆ**”.

Jeżeli sztandar znajduje się w odkrytym pojeździe saltuje się nim wykonując chwyt „prezentuj”.

OKOLICZNOŚCI SALutowANIA SZTANDAREM

62. Salutowanie sztandarem wykonuje się w następujących okolicznościach:

- przed głównym ołtarzem podczas wejścia do świątyni, to samo obowiązuje po zakończeniu uroczystości i wyjściu ze świątyni,
- w odpowiednich momentach podczas mszy św. /patrz „uroczystości w świątyniach kościelnych”/,
- przy dźwiękach hymnu narodowego,
- przy odgrywaniu sygnału Wojska Polskiego,
- przy apelu poległych,
- podczas defilady w marszu przed trybuną honorową,
- w uroczystościach pogrzebowych przy spuszczeniu trumny do grobu.

63. Sztandar uczestniczący w obrzędzie pogrzebowym uzupełnia się kokardą z wstęgami koloru czarnego, obszytymi na końcach srebrnymi lub czarnymi frędzlami.

UROCZYŚTOŚCI W KOŚCIOŁACH

64. Należy wcześniej uzgodnić z gospodarzem świątyni (Biskupem, Proboszczem, Przeorem lub Gwardianem) udział pocztu w uroczystości oraz miejsce ustawienia. Dopilnowanie tego obowiązku spoczywa na głównym organizatorze uroczystości.

65. Wejście do kościoła (świątyni)

Przed zajęciem uzgodnionego miejsca, dowódca wprowadza poczet (poczty) do kościoła w kolumnie lub rzędem (w zależności od miejsca w świątyni), przechodząc nawą główną przed główny ołtarz. Tu w ustalonej kolejności poczty zatrzymują się frontalnie do ołtarza. Każdy poczet podchodzi kolejno przed ołtarz, zatrzymuje się i pochyla swój sztandar. Następnie wykonując zwrot przez ramię, odmaszerowuje w kierunku wyznaczonego miejsca, gdzie się zatrzymuje ustawiając się w pozycji bocznej do ołtarza.

Poczty o numeracji nieparzystej, zajmują miejsca po prawej stronie prezbiterium, natomiast o numeracji parzystej po jego stronie lewej. Przy większej ilości pocztów i braku miejsca, chorąży stają ze sztandarem na froncie, a przybocznicy z tyłu, za sztandarem.

Jeżeli w uroczystości uczestniczy pojedynczy poczet sztandarowy wówczas po salutowaniu sztandarem przed ołtarzem, poczet ustawia się po prawej stronie prezbiterium i w zależności od okoliczności, frontem względnie w pozycji bocznej do ołtarza.

Jeżeli poczty poprzedzają celebransa (celebransów), to po zajęciu wyznaczonych miejsca, stają w pozycji „**prezentuj**” do chwili ucałowania ołtarza przez celebransa (celebransów).

W przypadku gdy poczet względnie poczty zajmą miejsce przed wejściem celebransa, to po usłyszeniu dzwonka „na wejście” celebransa (celebransów), chorąży salutuje sztandarem do chwili ucałowania ołtarza przez celebransów. Po tym momencie dowódca daje komendę „**BACZNOŚĆ**”, a następnie „**DO NOGI**”.

Jeżeli mszę św. celebryje Prymas, Kardynał lub Biskup, to dowódca pocztów po usłyszeniu dzwonka „na wejście” podaje komendę „**PREZENTUJ**”. Rozkaz ten wykonuje chorąży, a asysta przyjmuje postawę zasadniczą. Dowódca pocztu salutuje.

66. Podczas czytania ewangelii, chorąży przyjmuje pozycję „**prezentuj**”, a asysta postawę zasadniczą.

67. Podczas wygłaszania homilii poczty stoją w pozycji swobodnej.

68. Przed podniesieniem, kiedy kapłan wyciąga ręce nad darami, chorąży salutuje sztandarem, asysta staje w postawie zasadniczej a dowódca salutuje. Po usłyszeniu dzwonka lub kiedy kapłan przyklęka, poczet przyjmuje postawę „**prezentuj**” i bezpośrednio po niej „**do nogi**”.

69. Przed Komunią św. po trzecim powtórzeniu słów „Baranku Boży”, chorąży salutuje sztandarem, asysta stoi na „**baczność**”, a dowódca salutuje. Po słowach „Panie nie jestem godzien” wszyscy przyjmują postawę zasadniczą a następnie swobodną.

70. Po zakończeniu mszy św. podczas błogosławieństwa chorąży przyjmuje pozycję „**prezentuj**”, a asysta „**baczność**”. Po błogosławieństwie pozycję „**spocznij**”.

Jeżeli na zakończenie mszy św. śpiewany jest hymn „Boże coś Polskę” chorąży salutuje sztandarem, asysta przyjmuje postawę zasadniczą, a dowódca pocztu salutuje. Taką samą pozycję przyjmuje poczet przy każdorazowym odtwarzaniu hymnu państwowego.

Po ostatecznym zakończeniu mszy św. poczty sztandarowe w ustalonej kolejności salutują sztandarem przed ołtarzem i wychodzą ze świątyni wyprzedzając celebransów.

Jeżeli poczty odprowadzają celebransów do zakrystii, to w niej lub przed nią ustawiają się frontem i salutują sztandarem, asysta stoi w pozycji zasadniczej, a dowódca salutuje przed celebransami przenoszącymi naczynie liturgiczne.

Miłym gestem jest złożenie podziękowania celebransowi (celebransom) przez dowódcę pocztów.

71. Po zakończeniu uroczystości dowódcy poszczególnych pocztów winni zgłosić głównemu dowódcy swoje odejście oraz ewentualnie zgłosić uwagi z przebiegu uroczystości.

72. Prezentowanie pocztów sztandarowych.

Bardzo często zdarza się, że na początku lub końcu uroczystości celebrans względnie organizator witając lub dziękując pocztom za ich udział wymienia /prezentuje/ poszczególne poczty. W takim przypadku chorąży ma obowiązek oddać

krótki salut sztandarem, asysta przyjąć postawę zasadniczą, a dowódca zasalutować.

CEREMONIA POŚWIĘCENIA SZTANDARU

73. Uroczystość poświęcenia sztandaru jest doniosłym wydarzeniem. Uroczystość ta winna być starannie przygotowana pod względem merytorycznym i organizacyjnym. Winna mieć również bardzo uroczystą oprawę.

Prace te zazwyczaj przeprowadza wybrany Komitet Fundacji sztandaru.

W samej uroczystości biorą udział:

- Rodzice chrzestni sztandaru jako przedstawiciele fundatorów sztandaru.
- Poczet sztandarowy w składzie 1 + 2 względnie 1 + 3.
- Zaproszone poczty sztandarowe innych jednostek oraz honorowi goście
- Osoba duchowna dokonująca poświęcenia sztandaru.

74. Poczty sztandarowe w kościele

Miejsce ustawienia pocztów sztandarowych w kościele jak już zaznaczono w poprzednich rozdziałach winno być wcześniej uzgodnione z gospodarzem świątyni przez organizatora uroczystości wzgl. przez dowódcę pocztów.

Zazwyczaj poczty ustawiają się bokiem do ołtarza głównego po obu jego stronach.

Przyjmuje się zasadę, że poczty sztandarowe wprowadzone do kościoła nawą główną po oddaniu salutu przed ołtarzem zajmują wyznaczone miejsca, przestrzegając zasadę, że poczty o numeracji nieparzystej zajmują miejsca po prawej stronie ołtarza, a o numeracji parzystej po jego stronie lewej.

Pojedynczy poczet sztandarowy zajmuje miejsce po prawej stronie ołtarza.

Zaistnieć może sytuacja, że poczty sztandarowe mają wyznaczone miejsce za ołtarzem głównym, frontalnie do wiernych. W tym przypadku kolumna pocztów wchodząc do kościoła nawą główną zachowuje się identycznie jak przy ustawieniu pocztów przed ołtarzem.

W przypadku szczupłości miejsca w kościele, chorążowie stają ze sztandarami obok siebie, a asysta za swoimi sztandarami.

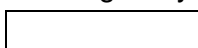
75. Warianty ustawienia pocztów w kościele

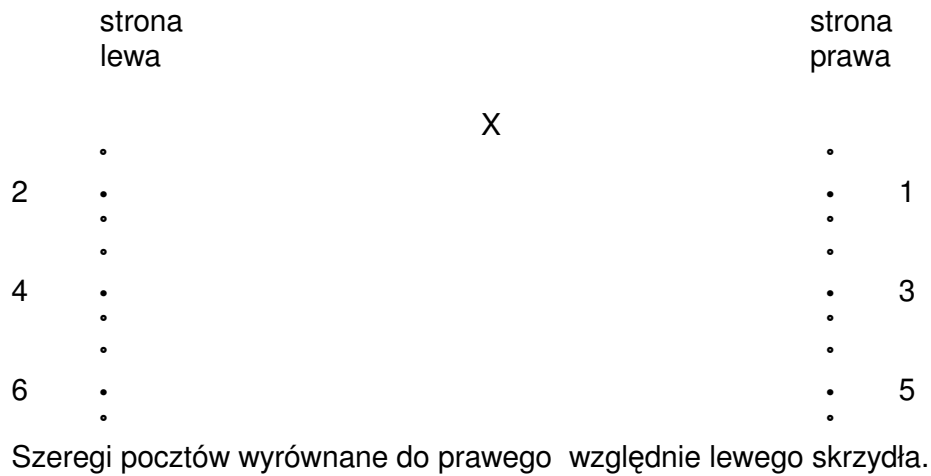
Legenda: **X** - dowódca pocztów

- - chorąży (sztandarowy)
- ° - przyboczny (asysta)

Wariant I

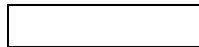
Ołtarz główny

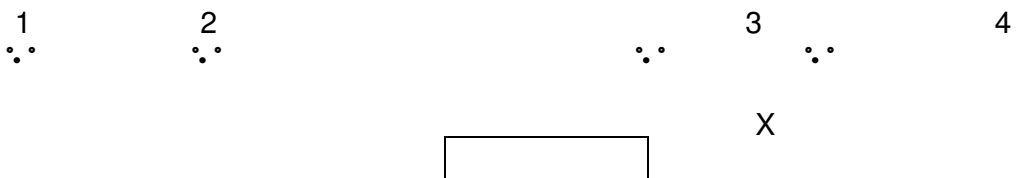

Wariant II - poczet pojedynczy

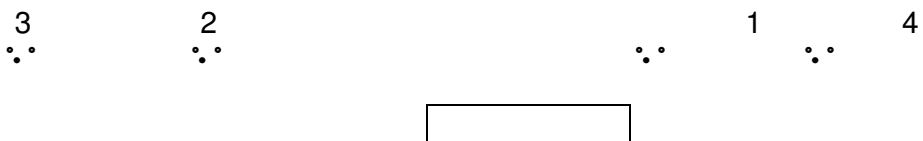
Ołtarz główny

Wariant III - poczty za ołtarzem, frontem do wiernych

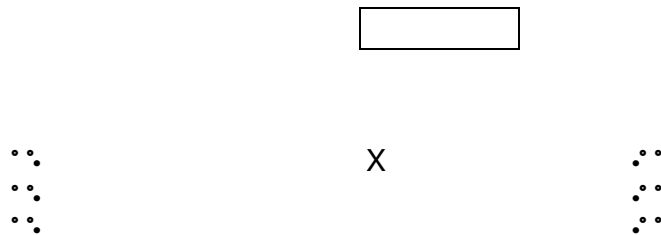

Wariant IV - poczty za ołtarzem - brak miejsca, ustawiają się frontem i bokiem do wiernych /lub łukiem/

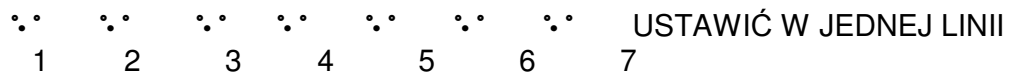

Wariant V - brak miejsca. Chorążowie ustawiają się obok siebie a asysta /przyboczni/ za sztandarem.

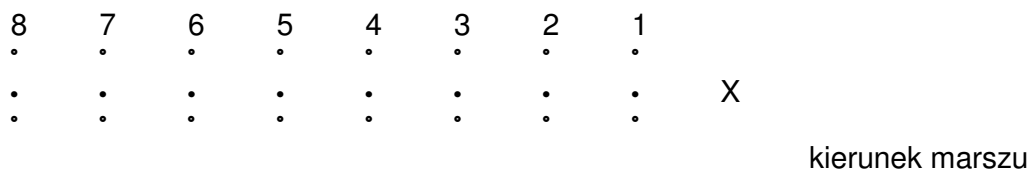
SZYKI POCZTÓW SZTANDAROWYCH

76. Szuk pocztów sztandarowych w szeregu

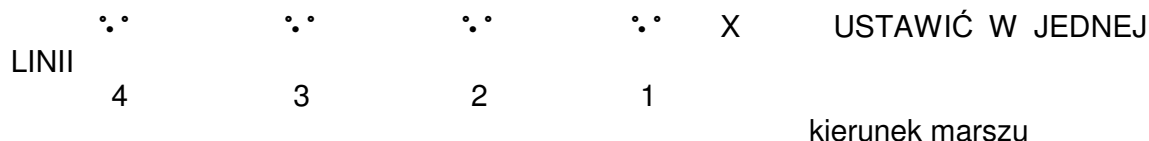
Rozstaw pomiędzy jednostkami obsady pocztu (pocztów) - 2 łokcie, z braku miejsca 1 łokieć.

77. Szuk pocztów sztandarowych w kolumnie marszowej

(Rzędy pokryte i wyrównane - odległość między asystą 2 łokcie, odstępy między pocztami 3 kroki.)

78. Szyk pocztów sztandarowych w kolumnie marszowej rzędem

79. W przypadku uczestnictwa w uroczystości pocztów sztandarowych różnych szczebli poczty ustawiają się od jednostki nadrzędnej poczynając do jednostek niższych (poczet Związku na czele, za nim poczty chorągwi, następnie hufców i drużyn)

80. Prawo do powoływania pocztów sztandarowych i drużyn sztandarowych przysługuje komendantom określonego szczebla.

Dopuszcza się wyłonienie drużyny sztandarowej w drodze rywalizacji określonej odrębnym regulaminem

81. Prawo do uczestnictwa w poczcie sztandarowym Związku przysługuje wyłącznie instruktorom.

ROZDZIAŁ V

APEL

(opis apelu dotyczy zbiórki drużyny, czytelnik analogicznie przeniesie te wzorce na inne jednostki harcerskie - hufce, chorągwie)

82. Drużynowy (obożny, komendant zbiórki lub wyznaczona do tego osoba) wydaje komendę: „**Drużyna, na moją komendę, zastępami na placu apelowym w szeregu** (dwuszeregu) - **ZBIÓRKA**”. Aby wyrównać i pokryć w szyku drużynowy podaje komendę „**SPOCZNIJ**”. Komendę tę możemy poprzedzić wyraźnym „**BACZNOŚĆ**” i „**SPOCZNIJ**” celem wyciszenia ewentualnego rozgardiaszu, rozprężenia, hałasu.

83. Jeżeli w apelu uczestniczy sztandar nadrzędnej jednostki (hufca, chorągwi, Związku), to należy wprowadzić go na początku apelu po komendach : „**Baczność, sztandar - WPROWADZIĆ**”. Poczet wprowadza sztandar przechodząc wzdłuż całego frontu zebranych na zbiórce jednostek. Gdy sztandar zbliży się na odległość

pięciu kroków do kolejnej jednostki jej dowódca oraz posiadany symbol salutują do sztandaru aż do momentu minięcia jednostki (krok za).

Poczet sztandarowy staje na wyznaczonym wcześniej miejscu (najczęściej - na prawym skrzydle na wysokości czoła kolumny stojących na apelu harcerzy).

84. Następnie drużynowy podaje komendę : „**BACZNOŚĆ - zastępowi przygotowują raport. Spocznij**”.

W zastępach zastępowi wykonują wykrok prawą nogą z jednoczesnym zwrotem w lewo i podają komendy: „**BACZNOŚĆ**”, „**SPOCZNIJ**”, „**Kolejno - ODLICZ**”. Po odliczeniu zastępowy powraca do poprzedniej pozycji.

85. Drużynowy podaje komendy : „**BACZNOŚĆ**”, „**Zastępami - MELDOWAĆ**”, „**SPOCZNIJ**”. Zastępowi wykonują wykrok j/w, podają komendę „**BACZNOŚĆ**”, „**Na prawo (lewo) - PATRZ**” i najkrótszą drogą zmiierają do przyjmującego raport, stają w jednej linii z pozostałymi raportującymi trzy metry od przyjmującego raport, w pozycji zasadniczej. Przyjmujący raport staje na środku na przeciwko raportujących. Salutuje całości mówiąc „Czuwaj”. Zastępowi oddają honory i odpowiadają „Czuwaj”. Przyjmujący raport robi w prawo zwrot, zmiierza ku pierwszemu z szeregu i frontuje. Oddają sobie honory, po czym następuje meldunek pierwszego zastępowego : „Czuwaj! Druhu drużynowy, zastępowy Jacek Tarkowski melduje zastęp „Dęby” na apelu. Stan - dziewięciu, obecnych - pięciu, dwóch - służba, dwóch - warta”. Po przyjęciu meldunku drużynowy robi krok w bok, stając twarzą w twarz z następnym raportującym. Druhowie oddają sobie honory mówiąc „Czuwaj”, w tym samym czasie salutuje zastępowy, który zakończył przed chwilą meldować. Jeśli jest więcej niż trzech raportujących, to przy przyjmowaniu drugiego raportu drużynowy podaje komendę „**SPOCZNIJ**” kierowaną do wszystkich jednostek stojących na apelu. Analogicznie, po odebraniu meldunku od przedostatniej osoby, pada komenda „**BACZNOŚĆ**” adresowana do całości.

Dobrym zwyczajem harcerskim jest, by przy składaniu meldunku przez zastępowego, jego zastęp stanął w postawie zasadniczej. Następuje to po komendzie „**BACZNOŚĆ**”, wydanej przez harcerza stojącego z prawej strony zastępu. Po złożeniu raportu, analogicznie, pada komenda „**SPOCZNIJ**”.

Po odebraniu wszystkich meldunków przyjmujący staje na swej pierwotnej pozycji (front - środek szeregu), salutuje raportującym mówiąc „**Raport** (opuszcza rękę) - **WSTĄP**”. Zastępowi wykonują zwroty w kierunku swoich zastępów i najkrótszą drogą wracają do swych jednostek. Stają na czele zastępu i wydają komendę „**SPOCZNIJ**”.

Dopuszcza się rozwiązanie, w którym po ustawieniu się wszystkich raportujących w szeregu i przywitaniu, padają komendy : „**BACZNOŚĆ**”, „**SPOCZNIJ**”, po których następują raporty.

86. Aby zapobiec tzw. „piramidzie meldunków” raport składany jest osobie pełniącej najwyższą funkcję, np. jeżeli na zbiórce jest hufcowy i komendant chorągwi, to raport całości składa się komendantowi chorągwi.

W przypadku wspólnej imprezy jednostek Organizacji Harcerki i Organizacji Harcerzy należy wcześniej ustalić, komu ma być złożony raport.

Pada komenda „**Na prawo - PATRZ**”, po której drużynowy składa raport całości. Po przyjęciu meldunku, przyjmujący robi kilka kroków w kierunku zgromadzonych harcerzy, salutuje mówiąc „Czuwaj” i opuszcza rękę, na co harcerze odpowiadają gremialnie : „Czuwaj!”. W tym czasie prowadzący zbiórkę stoi pół kroku

z tyłu z prawej strony witającego się z harcerzami, który po tej ceremonii zwraca się do niego ze słowami : „Daj spocznij”. Prowadzący salutuje i odpowiada : „Rozkaz”. Następnie podaje komendę „**SPOCNIJ**”.

87. Kolejnym punktem apelu jest odczytanie rozkazu. Czyta go wyznaczona do tego osoba. Prowadzący apel podaje komendę „**Bacność, do odczytania rozkazu drużyna Jacek Tarkowski - WYSTĄP.**” Odczytujący rozkaz wychodzi przed front harcerzy, po czym prowadzący podaje komendę „**BACZNOŚĆ**”. Po odczytaniu nagłówka, numeru rozkazu, miejsca i daty prowadzący wydaje komendę „**SPOCNIJ**” i następuje odczytanie treści rozkazu. Przy mianowaniach imiennie wymienieni w rozkazie salutują i mówią głośno „Służba”, a przy zwolnieniach „Rozkaz”. Przy służbach, wartach - analogicznie - „**Służba**”, „**Warta**”. Przy pochwałach i naganach „Pochwała”, „Nagana” (wojsk. „Ku chwale Ojczyzny”, „Kara” ???). Jeżeli rzecz dotyczy harcerza nieobecnego na apelu, jego bezpośredni przełożony mówi : „Zostanie poinformowany”. Po odczytaniu treści rozkazu pada komenda : „**BACZNOŚĆ**” wydana przez prowadzącego apel. Odczytujący rozkaz czyta : „Czuwaj! Podpisał drużynowy 5 Poznańskiej Drużyny Harcerzy „Las” p.wd. Adam Bzowski”. Prowadzący apel podaje komendę „**Bacność, po odczytaniu rozkazu drużyna Jacek Tarkowski - WSTĄP**”.

88. W tym momencie apelu powinno nastąpić podniesienie flagi państwowej na maszt i odśpiewanie hymnu Związku.

Aby podnieść flagę państwową na maszt, prowadzący apel podaje komendy : „**Drużyna - BACZNOŚĆ**”, „**Poczet flagowy do podniesienia flagi państwowej - MARSZ**”. Poczet flagowy maszeruje krokiem zwykłym w kierunku masztu i zatrzymuje się krok za masztem frontem do szyku zastępów. Flagowy przymocowuje flagę do liny nośnej. Następnie pada komenda : „**Bacność - DO HYMNU ZWIĄZKU**”. Na pierwsze takty hymnu flagowy zaczyna podnosić flagę. Czas podniesienia flagi powinien być ściśle zsynchronizowany z czasem śpiewania hymnu.

Od momentu rozpoczęcia podnoszenia flagi aż do chwili wciągnięcia jej na maszt i zakończenia śpiewania hymnu asysta flagowego salutuje. Po podniesieniu flagi flagowy daje krok do tyłu i również salutuje. Następnie prowadzący apel podaje komendę : „**Bacność, poczet flagowy - WSTĄP**”.

Analogicznie postępuje się w przypadku opuszczania flagi (bez odśpiewania hymnu Związku, po komendzie : „**Bacność**”, „**Poczet flagowy, flagę państwową - OPUŚĆ**”)

W przypadku zdejmowania flagi z masztu asysta pomaga flagowemu złożyć flagę.

89. Jeżeli w apelu uczestniczą jednostki harcerskie ze swoimi symbolami, to w czasie hymnu, proporcowi, chorążowie sztandarów salutują swymi symbolami pochylając je w stosunku 45 stopni do podłoża.

90. Przy podnoszeniu flagi z kirem żałobnym flagę podnosi się do szczytu masztu, następnie opuszcza do połowy. Podczas opuszczania flagi należy podnieść ją do szczytu masztu, a następnie opuścić w dół.

91. Jeśli nie jest to uroczysty apel możliwa jest następująca formuła : „**Bacność, skargi, wnioski, zażalenia - WYSTĄP**” , „**SPOCNIJ**”. Wówczas harcerz mający

określoną sprawę występuje przed szyk, frontuje do prowadzącego i mówi : „Druhu obożny, młodzik Marciniak ze skargą”. Prowadzący wydaje polecenie „**Do mnie**” lub „**Ślucham**”. Harcerz informuje o swojej sprawie i wówczas prowadzący prosi o przekazanie informacji ogółowi lub stwierdza : „**Przyjąłem do wiadomości**” („Zostanie załatwione”, „Nie akceptuję”). Następnie podaje komendę : „**WSTĄP**”.

92. Zakończenie apelu.

Prowadzący apel wydaje komendę : „**Baczność, sztandar wyprowadzić - SPOCZNIJ**”. Poczet postępuje analogicznie jak przy wprowadzaniu sztandaru. Po wyprowadzeniu sztandaru prowadzący apel wydaje komendę : „**Baczność, do namiotów - ROZEJŚĆ SIĘ**” („Baczność, zastępowi przejąć dowodzenie nad zastępami”, „Baczność, w tył - ROZEJŚĆ SIĘ”).

ROZDZIAŁ VI

MUSZTRA Z LASKĄ

Podstawowe elementy musztry z laską (rys. 17) zaczerpnięte ze „Skautingu dla chłopców” Lorda Baden Powella

Rys. 17 : Harcerz z laską skautową
a/ w postawie zasadniczej
b/ w postawie swobodnej
c/ w szyku marszowym
d/ w pozycji „na ramię”
e/ w pozycji „do piersi”
f/ salutowanie w marszu
g/ salutowanie w miejscu

Piotr Rewienko - kom. Chor. Górnośląskiej
Tomek Skibicki i Marek Ząbkiewicz z Pomorza
Piotr Lachowski
Zbigniew Piskorz - Wrocław
Janusz Życzkowski - drużynowy 9 DSH „Dukt - Konary”
Stanisław Stawski - komendant środowiska ostrzeszowskiego
Ryszard Wcisło
Ireneusz Dzieszko

UWAGI

1/ Dopisać punkt dotyczący oznakowania kolumny w marszu

*4/ dopisać w przedmowie (?) -   jednostka, tzn. jednostka
harcerska*

*- komendy oznaczone są w tekście
wyłuszczoneym drukiem*